

Streszczenie

Opiekun naukowy: dr hab. Artur Pasko prof. UwB

Opiekun pomocniczy: dr Teresa Drozdek-Małołępsza

Kultura fizyczna w województwie białostockim w latach 1944-1975 – streszczenie

mgr Jerzy Nowik

Słowa kluczowe: kultura fizyczna, województwo białostockie

Niniejsza praca stanowi opracowanie na temat dziejów kultury fizycznej w województwie białostockim w latach 1944-1975. Rozprawa ukazuje rolę i dorobek kultury fizycznej w województwie białostockim na tle uwarunkowań społecznych i politycznych.

W pierwszej kolejności usystematyzowano wiedzę na wskazany temat i okazało się, że dzieje kultury fizycznej województwa białostockiego nie doczekały się żadnego zwięzłego opracowania. Pewnymi zagadnieniami z tego obszaru zajmowali się dotychczas regionalni pasjonaci, dziennikarze, działacze. Na Uniwersytecie w Białymstoku oraz Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego i Turystyki powstały prace magisterskie i licencjackie jedyne fragmentarycznie przedstawiające problemy kultury fizycznej w województwie białostockim.

W rozdziale pierwszym przedstawiono utworzenie województwa po odzyskaniu niepodległości oraz tradycje kultury fizycznej w województwie białostockim w okresie międzywojennym. Obaj okupanci rozgrabili lub zniszczyli teren północno-wschodniej Polski. Działania wojenne trwały tu znacznie dłużej niż w pozostałej części kraju. Wreszcie udało się uzyskać upragnioną wolność i przystąpiono tworzenia struktur państwowych i walki o kształt województwa. Po zlikwidowaniu powiatów białowieskiego w 1922 r., sejneńskiego w 1925 r. i kolneńskiego w 1932 r. oraz przyłączeniu powiatu grodzkiego Białystok, w 1928 r. zakończył się proces tworzenia województwa. Po zakończeniu I wojny światowej w odradzającym się państwie polskim we wszystkich obszarach działalności społecznej powoływano nowe organizacje lub reaktywowano te sprzed wojny. Na omawianym terenie struktura i rozwój poszczególnych „gałęzi” kultury fizycznej była bardzo zróżnicowana. Najbardziej efektywnie rozwijał się sport, nieco wolniej turystyka. Najpopularniejszą dyscypliną była piłka nożna. W rozdziale tym podjęto próbę odpowiedzi na pytanie: jak na tle wydarzeń ogólnopolskich wyglądały osiągnięcia sportowców z województwa

białostockiego? Omówiono również aktywność ruchową młodych ludzi w okresie międzywojennym i najczęstsze formy aktywnego spędzania czasu wolnego. W formie zorganizowanej rekreacją ruchową zajmowało się głównie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” oraz w znacznie mniejszym zakresie Związek Chrześcijańskiej Młodzieży Męskiej YMCA i kilka innych instytucji. Poruszono również sprawy dbałości o zdrowie. Typowym rozwojem rehabilitacji zajmowały się głównie ośrodki oddalone od Białostocczyzny o wiele kilometrów i ludzie mieli ograniczone możliwości korzystania z niej.

W rozdziale drugim dokonano charakterystyki województwa w latach 1944-1975. Znajomość realiów społeczno-ekonomicznych regionu, ramy terytorialne badanej jednostki administracyjnej, informacje demograficzne pozwoliły ocenić warunki do funkcjonowania i rozwoju kultury fizycznej w województwie.

W rozdziale trzecim zaprezentowano problemy kultury fizycznej w województwie białostockim w latach 1944-1946 podczas jej spontanicznego i żywiołowego rozwoju. Omówiono pokrótce sytuację w kraju i jak na tym tle wyglądał sport w województwie. W tym okresie nie organizowano regularnych rozgrywek, jedynie pojedyncze, często szkolne zawody. Nie przeszkodziło to sportowcom zdobyć pierwsze medale mistrzostw Polski. W wychowaniu fizycznym najważniejszą rolę pełniło Kuratorium Okręgu Szkolnego Białostockiego oraz instytucje społeczne, na przykład harcerstwo. W działania te w niewielkim stopniu angażowali się nauczyciele zajęci głównie pracą nad poprawą warunków materialnych funkcjonowania szkół i kształceniu ogólnym. Lata 1944-1946 nie były czasem, w którym wprowadzano by systemowe rozwiązania z zakresu rekreacji fizycznej. Wszak kraj w znacznej części był jeszcze ogarnięty wojną i jeżeli nawet były podejmowane jakiekolwiek działania, to zwykle nikt tego nie dokumentował. W pierwszych latach po zakończeniu okupacji niemieckiej trudno też było spodziewać natychmiastowego odrodzenia turystyki. Przecież wojna nie została jeszcze zakończona, toczyła się też walka o władzę. Warunki do uprawiania turystyki były więc - nazwijmy to - mocno niesprzyjające. Ponadto, praktycznie cały przedwojenny dorobek turystyki okresu międzywojennego w województwie został poważnie zniszczony. Po II wojnie światowej bardzo mocno zwiększyła się liczba osób okaleczonych, potrzebujących rehabilitacji. Niestety, w województwie białostockim takiej możliwości nie było.

Rozdział czwarty poświęcono omówieniu kultury fizycznej w województwie w latach 1946-1949. W województwie białostockim dominującą grupą społeczno-zawodową byli

chłopi, ale z perspektywy komunistów to robotnicy mieli być "solą tej ziemi". Odpowiednią uwagę władza ludowa poświęcała więc funkcjonowaniu kultury fizycznej w tym środowisku. Do funkcjonowania sportu na poziomie lokalnym potrzebne były odpowiednie struktury i ludzie. Dotyczyło to nie tylko WUPW i WF oraz Wojewódzkiej Rady WF i PW ale i tworzonych właśnie okręgowych związków sportowych. Liczne imprezy sportowe, powstające kluby oraz intensywne szkolenie sportowców i trenerów zaczęło przynosić spodziewane efekty. Coraz więcej ludzi angażowało się w działalność sportową. Przyszły pierwsze poważne osiągnięcia, które zapoczątkowali dwaj lekkoatleci, Ryszard Groman z Jagiellonii i Stanisław Borodziuk z PKS Białystok, którzy zostali zaproszeni na obóz doskonalący organizowany przez PZLA. Wprowadzanie nowego systemu ustrojowego wywarło decydujący wpływ na rozwój szkolnictwa i nową organizację sportu szkolnego. W pierwszych latach po wojnie nastąpił dynamiczny rozwój zwłaszcza szkolnictwa zawodowego. Powstały nowe typy szkół zawodowych, w których przykładano dużo uwagi do zajęć sportowych. Coraz większego znaczenia nabierało obligatoryjne wychowanie fizyczne. Zadania z zakresu rekreacji fizycznej wykonywali także pracownicy WUWF i PW w Białymstoku. Zajmowali się oni organizowaniem życia sportowego społeczności przy okazji promując różne dyscypliny sportowe. Rekreacyjne zajęcia dla początkujących cieszyły się największym zainteresowaniem w przypadku takich dyscyplin, które nie wymagały dużych nakładów finansowych. Znaczenie miały też sprzyjające ćwiczeniom warunki naturalne. Na przykład tereny leśne, pagórkowate i stosunkowo długi okres z opadami śniegu skłaniały do aktywnego spędzania czasu na nartach. Podobnie wyglądała sytuacja z turystyką. Szanse jej rozwoju mogły się pojawić dopiero po względnej stabilizacji sytuacji politycznej w kraju i w regionie. Powoli ale systematycznie polepszały się warunki do rozwoju turystyki. Działalność Białostockiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, a zwłaszcza automobilklubu dawała ludziom możliwości zwiedzania województwa. Łatwiejsze poruszanie się ułatwiała rozwijająca się kolej. Trudno sobie wyobrazić, by w województwie białostockim, w którym w pierwszych powojennych latach problemem było dotarcie do lekarza, mogła funkcjonować rehabilitacja. Tymczasem możemy odnaleźć pewne działania, które stanowiły swoisty takiej działalności. Prawdopodobnie świadomość nielicznej kadry medycznej o konieczności uruchomienia takiej działalności mogła występować, ale nie było możliwości realizacji.

W rozdziale piątym pracy zaprezentowano kulturę fizyczną w województwie w okresie stalinizmu, w latach 1949-1956. Kultura fizyczna, tak jak inne obszary życia,

znajdowała się pod ścisłą kontrolą. Władze tworzyły imienne listy osób funkcyjnych z datą objęcia stanowiska, datą zwolnienia, ale także pochodzeniem społecznym, przynależnością partyjną i krótkim określeniem przyczyn zwolnienia. Bez wątpienia, działania te służyły weryfikacji kadr i zmierzały do wprowadzenia w życie listy nomenklaturowej. WKKF kontrolował wszystko, co działo się w województwie a sam realizował politykę władz centralnych. Zapoczątkowano kontakty międzynarodowe. Sportowcy z Białegostoku aktywnie uczestniczyli w rywalizacji ogólnopolskiej. Spory udział w rozwoju sportu miały także wojsko i „Służba Polsce”. W lutym 1950 r. powstała pierwsza białostocka uczelnia – Akademia Medyczna. Wraz z nowym rokiem akademickim powołano do życia koło Akademickiego Zrzeszenia Sportowego przy tej uczelni, a kilka miesięcy później Zarząd Środowiskowy AZS. Instytucja ta, odcisnęła znaczne piętno na białostockim sporcie. Wydawane akty prawne, opracowywane programy nauczania i wprowadzenie odznak sprawności stanowiły podstawy teoretyczne. dopełnieniem tego systemu były liczne odczyty i wykłady w szkołach i zakładach pracy na których podkreślano osiągnięcia sportu radzieckiego. Oczywiście, głównym środowiskiem rozwoju wychowania fizycznego były szkoły. Zajęcia rekreacyjne organizowały głównie zrzeszenia sportowe i organizacje zakładowe. Praktycznie aktywizowano młodzież we wszystkich dyscyplinach. Najbardziej popularną formą tych zajęć była rywalizacja sportowa. W formie zorganizowanej zajęć tych nie było dużo. W 1950 r. doszło do połączenia Polskiego Towarzystwa Tatrzńskiego (PTT) i Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego (PTK) w Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK). Od tej chwili PTTK stało się główną i największą organizacją turystyczną. Turystyką w województwie białostockim interesowali się głównie uczniowie i studenci oraz, co doskwierało władzy, inteligencja. Dlatego duży nacisk rządzący kładli na propagowanie turystyki w zakładach pracy, wśród robotników. W województwie białostockim prekursorem ćwiczeń fizycznych jako formy rehabilitacji był dyrektor szpitala powiatowego w Hajnówce, Dowgird. Jeszcze przed 1953 r. zalecał on pacjentom po zabiegach wykonywanie ćwiczeń. Zarówno lekarze jak i osoby niepełnosprawne szybko dostrzegli walory rehabilitacji podczas uczestnictwa w rywalizacji sportowej. Najwcześniej, bo w 1955 r. uaktywniło się środowisko szachistów. Jako jedni z pierwszych do imprez międzyokręgowych sportowców niepełnosprawnych przystąpili reprezentanci ZS Start Białystok

Rozdział szósty dotyczy kultury fizycznej w województwie w okresie tzw. "małej stabilizacji" (1956-1970). Pomimo zmian zachodzących w kraju kierownictwo PZPR wciąż

kontrolowało sport i wpływało na proces decyzyjny w tym obszarze. Organem administracyjnym odpowiedzialnym za rozwój sportu na terenie województwa i w pełni kontrolowanym przez partię był WKKFiT. Do największych problemów sportu w województwie władze partyjne zaliczały niezadowalający stan obiektów sportowych, brak wykwalifikowanej kadry trenerskiej, instruktorskiej i sędziowskiej, małą liczbę słabo wyszkolonej kadry organizatorów. Pomimo tych trudności następował zauważalny rozwój, zwłaszcza sportu. Sportowcy częściej dostawali zgodę na wyjazdy zagraniczne, praktycznie we wszystkich dyscyplinach rozgrywano mistrzostwa, puchary, ligi miejskie, okręgowe, międzyokręgowe i międzywojewódzkie. W całym okresie „małej stabilizacji” w województwie białostockim organizowano rywalizację sportową uczniów. Jednakże funkcje zdrowotna i rekreacyjna wychowania fizycznego nie miały takiego znaczenia jak ostateczny wynik sportowy tej rywalizacji. Organizacją zajmującą się na co dzień rywalizacją uczniów był Szkolny Związek Sportowy (SZS). Związek ten miał sprzyjać wszechstronnemu rozwojowi sportowemu młodzieży szkolnej i łączeniu ich postępami w nauce. Struktury wojewódzkie SZS powstały w Białymstoku 21 września 1957 r. podczas III Okręgowego Zjazdu ZS Zryw. Po zmianach w 1956 r. władze wojewódzkie postanowiły promować rekreację ruchową. Praca WKKF w Białymstoku została skierowana na umasowienie sportu w województwie, a rozwój rekreacji miał się odbywać kosztem sportu. Rozpoczęto zakładanie ośrodków gimnastycznych przeznaczonych dla młodzieży i osób starszych. Sposobem WKKFiT na rozwój rekreacji było zorganizowanie rozgrywek sportowych obejmujących jak największą liczbę osób. Idealnie do realizacji tego celu nadawały się spartakiady zakładowe. Poza systemem spartakiad wiodącą rolę w rozwoju rekreacji pełniło Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej (TKKF). W 1956 r. wzrosło zainteresowanie władz centralnych turystyką. Zupełnie inaczej było w województwie białostockim, gdzie aktywność lokalnych władz do 1960 r. nie była zbyt intensywna. Dopiero w 1961 r. struktury miejskie ZMS w Białymstoku jako pierwsze podjęły problematykę wypoczynku i turystyki w regionie. Sprawami turystyki zajmował się również WKKFiT, a jego podstawową formą pracy były wojewódzkie narady sportowo-turystyczne. Pomimo trudnych warunków organizowane były interesujące imprezy o charakterze turystycznym. Spora w tym była zasługa TKKF i LZS. Rehabilitacja w dalszym ciągu była domeną medycyny i dotyczyła w największym zakresie leczenia szpitalnego. W 1959 r. utworzono w Białymstoku Oddział Ortopedyczno-Urazowy który miał wspomagać oddział rehabilitacji medycznej. Działająca od 1951 r. poradnia sportowo-lekarska w Białymstoku obejmowała coraz szerszy zakres obowiązków. Bardzo mocno rozwinął sport osób niepełnosprawnych, przez środowisko wciąż nazywany „rehabilitacją przez sport”.

W ostatnim, siódmym rozdziale przedstawiono problematykę kultury fizycznej w województwie w latach 1970 -1975. Polska pod rządami Edwarda Gierka zmieniała się szybko. Niestety w niewielkim stopniu dotyczyło to województwa białostockiego. W styczniu 1972 r. ze stanowiska I Sekretarza KW PZPR w Białymstoku odwołano Arkadiusza Łaszewicza. Na jego miejsce przybył z Warszawy Zdzisław Kurowski, wcześniej przewodniczący ZMW. Nowy sekretarz związany z tzw. „szkołą warszawską”, spoza układu miejscowego, ściągnął do Białegostoku fachowców spoza regionu. Poprawiła się sytuacja ekonomiczna województwa białostockiego, które dostało większe środki z budżetu państwa. Zaczęło się tak zwane przyspieszenie białostockie. W okresie rządów Gierka sportowcy z województwa białostockiego systematycznie uczestniczyli w rywalizacji międzynarodowej. Najczęściej konkurowali z drużynami z Grodna i Kowna. W latach siedemdziesiątych spora grupa sportowców z województwa zdobyła medale mistrzostw Polski, jednak głównie dotyczy to kategorii młodzieżowych. Sportowcy z regionu dostępowali zaszczytu występów w reprezentacji Polski. Spartakiady były ponownie przeglądem najzdolniejszej sportowo młodzieży szkolnej w wieku juniora i juniora młodszego i wyznacznikiem poziomu wychowania fizycznego. Nazwa „spartakiada” stanowiła, że były to imprezy o charakterze masowym, chociaż głównym ich celem było propagowanie sportu. Coraz większego znaczenia nabierała rekreacja, jednocześnie ludzie byli coraz bardziej świadomi i częściej poszukiwali skutecznych rozwiązań problemów. Korzystając z ładnej pogody i dni wolnych od pracy ludzie chętnie stosowali zorganizowane formy wypoczynku. Zapewniały ją domy kultury, kluby i świetlice osiedlowe. Wiele organizacji prowadziło działalność o charakterze rekreacyjnym, w tym m.in. Automobilklub, oddział Polskiego Związku Wędkarskiego, związki zawodowe. Jednakże najbardziej rozwiniętą formę działalności rekreacyjnej prowadził TKKF, zaś w środowisku wiejskim LZS. Władze powiatowe w całym województwie zdawały sobie sprawę z wagi rozwoju turystyki. Właśnie w powiatach dbano o rozwój, by przyciągnąć turystów. Znane w regionie ośrodki poszerzały zakres działalności turystycznej i otwierały się na klientów zagranicznych. W miejscowościach do tej pory mniej uczęszczanych rozpoczęto prace mające zwiększyć atrakcyjność tych miejsc. Tradycyjnie już automobilklub organizował imprezy pokazujące walory województwa. Na szerszą niż dotychczas skalę wykorzystywano turystykę żeglarską. Potwierdziła się opinia o tym, że ważnym elementem rehabilitacji stał się sport osób niepełnosprawnych. Osoby takie rywalizowały w lekkiej atletyce, pływaniu, koszykówce, piłce nożnej, narciarstwie, szachach, piłce siatkowej, tenisie stołowym, strzelaniu z kbks, podnoszeniu ciężarów, w próbach motocyklowych i samochodowych. Ten sposób rehabilitacji przyjął wzorce ze sportu. Osoby

niepełnosprawne, przeważnie zatrudnione w spółdzielniach inwalidów, były usprawniane na obozach sportowych, trenując w sekcjach różnych dyscyplin sportowych i uczestnicząc w zawodach.

Utrzymując chronologiczny układ pracy spróbowano w sposób jak najbardziej obiektywny przeanalizować to, co działo w kulturze fizycznej na Białostocczyźnie w latach 1944-75. Podjęto próbę analizy wraz z oceną czynników społeczno-politycznych wpływających na rozwój kultury fizycznej w województwie białostockim w omawianym okresie. Z racji chronologii każdy następny rozdział jest naturalnym przedłużeniem poprzedniego etapu. W celu przejrzystości pracy, łatwej i czytelnej formy porównania i analizowania poszczególnych okresów wszystkie rozdziały opracowano w ten sam sposób. Każdy okres był analizowany według wszystkich komponentów kultury fizycznej – sport – wychowanie fizyczne – rekreacja ruchowa – turystyka – rehabilitacja. Ostatnia część pracy to zakończenie, bibliografia, spis tabel, spis rycin i map, wykaz skrótów oraz streszczenie (również w języku angielskim).

Summary

Scientific supervisor: dr hab. Artur Pasko prof. UwB
Assistant assistant: dr Teresa Drozdek-Małołepsza

Physical culture in the Białystok voivodship in the years 1944-1975 - summary

mgr Jerzy Nowik

Key words: physical culture, Białystok Province

This work is a study on the history of physical culture in the Białystok region in the years 1944-1975. The dissertation shows the role and achievements of physical culture in the Białystok region against the background of social and political conditions.

In the first place, knowledge on the subject was systematized and it turned out that the history of physical culture of the Białystok voivodship didn't get any compact study. Regionalists, journalists and activists have dealt with some issues in this area. At the University of Białystok and the University of Physical Education and Tourism, master theses and bachelor's thesis, only fragmentary presenting the problems of physical culture in the Białystok Province were created.

The first chapter presents the creation of the voivodship after regaining independence and the traditions of physical culture in the Białystok voivodship in the interwar period. Both occupiers plundered or destroyed the area of north-eastern Poland. The war activities lasted here much longer than in the rest of the country. Finally, the coveted freedom was achieved and the creation of state structures and the fight for the shape of the province began. After the liquidation of the Białowieża poviats in 1922, Sejneński in 1925 and Kolnoński in 1932 and the annexation of the Białystok powiat, in 1928 the process of creating the voivodeship was completed. After the end of the First World War in the reborn Polish state in all areas of social activity, new organizations were appointed or reactivated before the war. In the discussed area, the structure and development of individual "branches" of physical culture was very diverse. The most efficiently developed sport, slightly slower tourism. The most popular discipline was football. This chapter attempts to answer the question: what were the achievements of athletes from the Białystok voivodship in comparison to national events? The physical activity of young people in the interwar period and the most common forms of active leisure activities were also discussed. In the form of physical recreation, the "Sokół" Gymnastic Society was mainly involved, and to a much lesser extent the Christian Youth

Youth Union YMCA and several other institutions. The matters of health care were also discussed. The typical development of rehabilitation was mainly the centers distant from the Białystok region for many kilometers and people had limited possibilities of using it.

The second chapter describes the voivodship in the years 1944-1975. Knowledge of the socio-economic realities of the region, the territorial framework of the studied administrative unit, demographic information allowed to assess the conditions for the functioning and development of physical culture in the province.

The third chapter presents the problems of physical culture in the Białystok region in the years 1944-1946 during its spontaneous and unspontaneous development. The situation in the country was briefly discussed and the sport in the region looked like this. During this period, regular matches were not organized, only single, often school competitions. This didn't prevent athletes from winning the first medals of the Polish championships. In physical education, the most important role was played by the School of Białystok School District and social institutions, such as scouts. Teachers mainly engaged in improving material conditions of school functioning and general education were involved in these activities to a small extent. The years 1944-1946 were not the time when systemic solutions in the field of physical recreation were introduced. After all, the country was still largely in the middle of a war, and even if any action was taken, it was usually not documented by anyone. In the first years after the end of the German occupation, it was also difficult to expect an immediate resurgence of tourism. After all, the war has not yet been completed, and there has been a struggle for power. Conditions for tourism were, let us call it, very unfavorable. In addition, practically all of the pre-war tourism achievements of the inter-war period in the region were seriously damaged. After the Second World War, the number of people injured and in need of rehabilitation increased significantly. Unfortunately, there was no such possibility in the Białystok region.

The fourth chapter is devoted to the discussion of physical culture in the voivodship in the years 1946-1949. In the Białystok voivodeship, peasants were the dominant socio-professional group, but from the perspective of the communists, the workers were to be the "salt of this land." Appropriate attention was paid to the functioning of physical culture in this environment. Local structures and people were needed to function at the local level. This concerned not only the WUPW and WF and the Provincial WF and WUT Council, but also the regional sports associations that were created. Numerous sporting events, emerging clubs and intensive training of athletes and trainers began to bring the expected results. More and more people were involved in sports activities. The first serious achievements that began were

two athletes, Ryszard Groman from Jagiellonia and Stanisław Borodziuk from PKS Białystok, who were invited to the training camp organized by PZLA. The introduction of the new political system has had a decisive impact on the development of education and the new organization of school sport. In the first years after the war, there was a dynamic development especially of vocational education. New types of vocational schools were created, in which a lot of attention was paid to sports activities. The obligatory physical education became more and more important. The tasks in the field of physical recreation were also performed by WUWF and PW employees in Białystok. They were involved in organizing the sporting life of the community while promoting various sport disciplines. Recreational activities for beginners enjoyed the greatest interest in such disciplines that did not require large financial outlays. The favorable natural conditions were also important. For example, forested areas, hilly and relatively long period with snowfall made you spend your time actively skiing.

The situation with tourism was similar. The chances of its development could appear only after the relative stabilization of the political situation in the country and in the region. Slowly but steadily, the conditions for the development of tourism have improved. The activities of the Białystok Branch of the Polish Sightseeing Society, especially the automobile club, gave people the opportunity to visit the province. Easier movement was facilitated by the growing railway. It is hard to imagine that in the Białystok voivodship, in which in the first post-war years the problem was to reach the doctor, rehabilitation could have functioned.

Meanwhile, we can find some activities that were specific to such activities. Probably the awareness of the few medical staff about the need to launch such activities could have occurred, but it was not possible to implement.

The fifth chapter of the work presents physical culture in the province during the Stalinist period, in the years 1949-1956. Physical culture, like other areas of life, was under strict control. Authorities created personal lists of functionaries with the date of taking up their position, date of release, but also social origin, party affiliation and a brief description of the reasons for dismissal. Undoubtedly, these activities were used to verify the cadres and aimed at implementing the nomenclature list. WKKF controlled everything that was happening in the province and implemented the policy of the central authorities. International contacts were initiated. Athletes from Białystok actively participated in nationwide competition. A significant part in the development of sport were also the army and "Służba Polska". In February 1950, the first Białystok university - Medical Academy was established. Along with the new academic year, the Academic Sports Association was established near this university, and several months later the AZS Environmental Board. This institution has

left a significant mark on Białystok's sport. Legislative foundations, curricula and the introduction of fitness certificates were issued. Complementing this system were numerous lectures at schools and workplaces where the achievements of Soviet sport were emphasized. Of course, the main environment for the development of physical education were schools. Recreational activities were organized mainly by sports associations and company organizations. Youth in all disciplines were practically activated. The most popular form of these classes was sports competition. In the form of organized classes, there were not many. In 1950, the Polish Tatra Society (PTT) and the Polish Society of Sightseeing (PTK) merged into the Polish Tourist and Sightseeing Society (PTTK). From now on, PTTK has become the main and largest tourist organization. Tourism in the Białystok region was mainly interested in students and, what was in power, intelligence. Therefore, they put a lot of emphasis on the promotion of tourism in workplaces, among workers. In the Białystok Province, the precursor of physical exercises as a form of rehabilitation was the director of the district hospital in Hajnówka, Dowgird. Even before 1953, he recommended patients after the procedures to do exercises. Both doctors and people with disabilities quickly noticed the advantages of rehabilitation while participating in sports competition. The earliest, because in 1955, the chess community became active. The representatives of ZS Start Białystok joined as the first among the disabled-athletes' inter-circle events

The sixth chapter concerns physical culture in the province during the so-called "small stabilization" (1956-1970). Despite changes in the country, the PZPR leadership still controlled sport and influenced the decision-making process in this area. The administrative body responsible for the development of sport in the province and fully controlled by the party was WKKFiT. To the biggest problems of sport in the province, the party authorities included unsatisfactory condition of sports facilities, lack of qualified coaching, instructing and refereeing staff, a small number of poorly trained staff of the organizers. Despite these difficulties, there was a noticeable development, especially of sport. Athletes were more likely to be allowed to travel abroad, in virtually all disciplines championships, cups, city, county, inter-county and inter-provincial bouts were played. Throughout the period of "little stabilization", sports competition of students was organized in the Białystok Province. However, the health and recreational functions of physical education were not as important as the final sports result of this competition. The organization dealing with students' daily rivalry was the School Sports Association (SZS). This relationship was to promote the comprehensive sport development of school youth and combine their progress in learning. Provincial structures of the SZS were established in Białystok on September 21, 1957 during

the III Regional Congress of ZS Zryw. After the changes in 1956, the provincial authorities decided to promote physical recreation. The work of WKKF in Białystok was directed to the massification of sport in the province, and the development of recreation was to be at the expense of sport. The setting up of gymnastic centers for young people and the elderly has been started. WKKFiT's way of developing recreation was to organize sports competitions covering as many people as possible. Spartakiady facility was perfect for this purpose. Apart from the spartakiad system, the leading role in the development of recreation was played by the Society for the Promotion of Physical Culture (TKKF). In 1956 the interest of the central authorities in tourism increased. It was completely different in the Białystok region, where the activity of local authorities until 1960 was not very intense. It was not until 1961 that the urban structures of the Union of Socialist Youth in Białystok were the first to address the issues of rest and tourism in the region. WKKFiT also dealt with tourism issues, and its main form of work was regional sports and tourism conferences. Despite the difficult conditions, interesting tourist events were organized. The merits of TKKF and LZS were significant. Rehabilitation continued to be the domain of medicine and concerned the largest range of hospital treatment. In 1959, the Orthopedic-Traumatic Department was established in Białystok to support the medical rehabilitation department. The sports and medical clinic operating in Białystok since 1951 included an increasingly broad range of duties. He developed the sport of disabled people very strongly, through the environment still called "Rehabilitation through sport".

The last, seventh chapter presents the subject of physical culture in the province in the years 1970-1975. Poland under Edward Gierek changed quickly. Unfortunately, this was not so much about the Białystok Province. In January 1972 Arkadiusz Łaszewicz was removed from the position of the First Secretary of the Polish United Workers' Party in Białystok. In his place Zdzisław Kurowski from Warsaw, previously the head of the ZMW, came from Warsaw. A new secretary associated with the so-called "Warsaw school", outside the local system, he brought specialists from outside the region to Białystok. The economic situation of the Białystok Province, which received more funds from the state budget, improved. The so-called Białystok acceleration started. During the Gierek government, athletes from the Białystok Province systematically participated in international rivalry. Most often they competed with teams from Grodno and Kaunas. In the seventies, a large group of athletes from the region won the medals of the Polish championships, but mainly concerns youth categories. Athletes from the region were granted the honor of performing in the Polish national team. The Spartakiads were again a review of the most talented sports youth in the

junior and junior junior and the determinant of the level of physical education. The name "spartakiada" meant that these were mass events, although their main purpose was to promote sport. Recreation grew more and more important, at the same time people were more and more aware and more often sought effective solutions to problems. Using nice weather and days off work, people willingly used organized forms of recreation. It was provided by cultural houses, clubs and community centers. Many organizations carried out recreational activities, including Automobilklub, a branch of the Polish Angling Association, trade unions. However, the most developed form of recreational activity was conducted by TKKF and in the rural environment by LZS. Powiat authorities in the whole voivodeship were aware of the importance of tourism development. It was in poviats that they were concerned about development to attract tourists. Centers known in the region have widened the scope of tourist activities and opened to foreign clients. In the towns that have been less frequented so far, work has begun to increase the attractiveness of these places. Traditionally, the automobile club has organized events showing the voivodship's assets. Nautical tourism was used on a wider scale than before. The opinion was confirmed that sport of disabled people became an important element of rehabilitation. Such persons competed in light athletics, swimming, basketball, football, skiing, chess, volleyball, table tennis, shooting with kbks, weightlifting, in motorcycle and car trials. This method of rehabilitation took the patterns from sport. People with disabilities, mostly employed in disabled co-operatives, were improved at sports camps, training in sections of various sports and participating in competitions.

Keeping the chronological layout of the work, it was attempted to analyze in the most objective way what was happening in physical culture in the Bialystok region in 1944-75. An attempt was made to analyze along with the assessment of socio-political factors affecting the development of physical culture in the Bialystok region in the discussed period. Due to chronology, each subsequent chapter is a natural extension of the previous stage. For the sake of clarity, easy and clear form of comparison and analysis of individual periods, all chapters were developed in the same way. Each period is analyzed according to all components of physical culture - sport - physical education - physical recreation - tourism - rehabilitation. The last part of the work is the ending, bibliography, table of tables, list of figures and maps, list of abbreviations and summary (also in English).